

TESSA BECKMAN
(EINDREDACTIE)

STEPHANIE DE BONTH

EELCO DIJKSTRA

SANDRA HOVENS

**HANNEKE KRUIDHOF-
DE GROOT**

SASKIA SCHRIJER

Jaaroverzicht Monumenten- zorg 2021

In 2021 adviseerde het gemeentelijk team Monumentenzorg over circa 480 initiatieven en verbouwplannen voor monumenten en andere panden in beschermde stadsgezichten. Ook werd er veelvuldig vooroverleg gevoerd met eigenaren en architecten. Dit variërend van adviezen voor toepassing van isolatiemaatregelen tot totale verbouwingplannen, restauraties of herbestemmingen van monumentale gebouwen. Op basis van deze adviezen beoordeelde de onafhankelijke Erfgoedcommissie initiatieven die 'vergunningplichtig' zijn in de Omgevingsvergunningprocedure. Monumentenzorg vervult voor deze commissie de rol van ambtelijk secretaris, adviseur en plantoelichter.

◀ Bronzen beeld in nis van de OLV-toren.
Bureau Monumentenzorg

Omvangrijke of ruimtelijke plannen werden tevooren of in een vroeg stadium van de procedure via de nieuwe Omgevingstafel integraal besproken met initiatiefnemers. Voor grote ingrepen aan rijksmonumenten heeft naast de gemeente ook het rijk een rol. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed adviseert in die gevallen ook in de vergunningprocedure. Daarmee wordt bij ingrepen met grote invloed op een monument een extra zorgvuldige afweging gemaakt.

Vanwege corona moest ook dit jaar een groot deel van de werkzaamheden en de afstemming met aanvragers digitaal plaatsvinden. Afspraken op locatie konden gelukkig meestal doorgaan, op veilige afstand.

Voor herstelwerkzaamheden aan monumentale onderdelen van gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden is een kleine gemeentelijke subsidieregeling van kracht (jaarbudget ca. €70.000). Dit stimuleert eigenaren om monumentale waarden in stand te houden en voorziet in een behoefte. In 2021 was het budget reeds in juli volledig besteed.

- ▼ **Render van de Varkensmarkt vanuit de Westsingel met zicht op een kunstwerk.**
Van Loos en Vliet.

Team Monumentenzorg

In 2021 werd Monumentenzorg een aantal maanden versterkt door een stagiair vanuit de provincie Utrecht, Arjen Zomer. Arjen heeft de participatie van het zonnepanelenbeleid voor zijn rekening genomen; een hele klus. Daardoor kon vlak vóór het zomerreces het vernieuwde zonnepanelenbeleid voor de binnenstad worden vastgesteld (zie verderop voor meer informatie). Ook was Stephanie de Bonth een aantal maanden met zwangerschapsverlof, waarvoor Hanneke Kruidhof en Inge Kleefman ons team kwamen versterken. Inge heeft een fantastische klus geleverd door in de papieren archiefkast te duiken en de digitalisering ervan te starten. Daarmee is een goede eerste stap gemaakt. Inge kon het werk helaas niet afmaken, omdat zij een mooie uitdaging heeft gevonden bij het archief van de Rechtbank in Utrecht. Ten slotte heeft ook Hanneke een belangrijke taak vervuld als secretaris van de Erfgoedcommissie; deze rol zal zij op zich blijven nemen.

Onderzoek

Cultuurhistorische waardenkaart

In voorbereiding op de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan is een start gemaakt met het opstel-

- ▲ **De ruïne van de Volmolen, achter Grote Spui.**
Bureau Monumentenzorg

len van een Cultuurhistorische Waardenkaart, als basis en inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen. De komende jaren wordt verder gewerkt aan dit project, in nauwe samenwerking met de collega's van archeologie. Een deel van het onderzoek wordt opgepakt door Janne Fuchs, masterstudent Landschapsgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zij is als stagiaire voor de gemeente Amersfoort bezig geweest met het onderzoeken van het agrarisch erfgoed op Hoogland en breidt dit onderzoek momenteel uit naar heel Amersfoort.

Omgevingswet

De Omgevingswet treedt naar verwachting in 2023 in werking. Deze beoogt een vereenvoudiging en integratie van alle regels en wetten die betrekking hebben op het de fysieke leefomgeving. Ook bouwregels en regels voor monumenten gaan hieronder vallen. Hiervoor worden de gemeentelijke bestemmingsplannen getransformeerd naar een omgevingsplan en voor de hele stad wordt een Omgevingsvisie ontwikkeld. Ook erfgoedwaarden en -ambities krijgen hierin een plek. De gemeentelijke opgave vanuit de Omgevingswet was voor 2021 ook het vormgeven van de zogenaamde Bruidsschat. Dit gaat om delen van de wet- en regelgeving waar-

voor de verantwoordelijkheden van het rijk naar de gemeente worden overgedragen. De gemeente kan hierin de keuze maken welke regels worden overgenomen en toegepast. Voor erfgoed blijven monumentale waarden goed te borgen voor de toekomst.

Varkensmarkt

Het afgelopen jaar is er een intensief participatietraject gevolgd en gewerkt aan sferen en thema's als ontwerpmodellen voor de Varkensmarkt. Alle inbreng vanuit de inwoners en de ondernemers, de interne projectgroep, de klankbordgroep en de commissie Ruimtelijke Kwaliteit is in kaart gebracht. Hieruit is het concept met het thema Ontmoeten het meest geschikt bevonden. Dat is voorgelegd aan het college van burgemeester en wethouders, waarop zij opdracht heeft gegeven om het thema verder uit te werken tot een voorlopig ontwerp. In het thema Ontmoeten wordt de Varkensmarkt een plein met een verblijfs sfeer. Fietsers parkeren de fiets niet meer op het plein, want aan de randen is genoeg plek. Het voorstel is ook om de onder-

grondse afvalcontainers te verplaatsen naar de Utrechtsestraat. Bezoekers van de binnenstad krijgen zo de ruimte om zich te oriënteren richting de winkelstraten en het bestemmingsverkeer houdt rekening met de omgeving. In de *Kroniek* van juni 2021 is een korte samenvatting van de cultuurhistorische analyse opgenomen.

Ruïne Grote Spui

Achter het pand Grote Spui 15 bevindt zich een bijzonder bouwwerk, onzichtbaar vanaf de straat. Het wordt vaak aangeduid als de Volmolen van Codde. Er is echter nog veel onduidelijk over de herkomst en waarde van deze ruïne. Monumentenzorg heeft in 2021 een bouwhistorische verkenning laten uitvoeren om meer duidelijkheid te bieden over de geschiedenis en waarden van het bouwwerk, ook voor de eigenaar. Zo kan ook worden bepaald hoe het in de toekomst in stand kan worden gehouden en kan worden gebruikt.

De ruïne herinnert aan de economische geschiedenis van Amersfoort, waarin de fabricage van textiel een belangrijke rol speelde. Het bouwwerk ligt in de nabijheid van de Sint-Agathakapel, die in 1640 door de Amsterdammer Marten Codde werd gekocht om er een lakenfabriek in te vestigen. De

▼ **Het Militair Hospitaal in 1890.**

Archief Eemland, collectie Berends

Oude Eem liep over dit terrein en uit bronnen is bekend dat er zich een volmolen bevond, een door water aangedreven mechaniek om wol te vervilten.

Het onderzoek van Bureau BBA heeft niet op alle vragen een antwoord gevonden. Duidelijk is dat het om een 17e-eeuws bouwwerk gaat, dus uit de tijd van Codde; dat is afleesbaar aan het historisch metselwerk. Het bouwwerk was echter vrij rijk gedecoreerd met bogen en pilasters. Ook de ligging op enige afstand van de oude waterloop van de Eem doet vermoeden dat het bouwwerk misschien oorspronkelijk een andere, meer voorname functie heeft gehad. De volmolen van Codde functioneerde waarschijnlijk niet goed, misschien omdat de waterkracht hier te beperkt was. In 1645 werd daarom een nieuwe volmolen gebouwd voor de textielindustrie, het gebouw dat thans nog naast de Koppelpoort staat.

Herbestemming

De vraag om woningen en andere ruimte blijft. Ook in 2021 ontving Monumentenzorg voor veel monumenten de vraag voor een passende herbestemming. Hierbij is het nodig om vooraf te weten waar men bij de planvorming rekening mee moet houden. Dit vergt maatwerk op basis van een zorgvuldig opgesteld transformatiekader, waarvoor archiefonderzoek en een grondige studie in het mo-

numentale pand onmisbaar zijn. Het spreekt voor zich dat het ook voor het team Monumentenzorg een grote inspanning betekent om samen met de eigenaar/aanvrager een verantwoord plan op te stellen. Ontwikkel- en herbestemmingsopgaven waaraan in 2021 werd gewerkt waren onder meer: het kloostercomplex aan de Zuidsingel, het Militair Hospitaal aan de Hogeweg, het Fläkt-gebouw, het klooster Onze Lieve Vrouw ter Eem, de Mgr. Blom Stichting, huis Randenbroek, het GGD-gebouw en het Rietveldpaviljoen (beide aan de Zonnehof), het industrieel erfgoed langs de Eem, het Wagenwerkplaatsterrein en de Elleboogkerk. Verschillende panden worden hieronder uitgelicht.

Militair Hospitaal

Dit is een rijksmonumentale enclave in het groen tegen de rand van de binnenstad. Samen met de eigenaar, Schipper Bosch, zijn we dit jaar druk geweest met de eerste stappen tot herbestemming. Monumentenwacht Utrecht heeft de onderhoudstoestand in kaart gebracht. Niet-monumentale afwerkingen in het interieur als systeemplafonds, tussenwandjes en vloerbedekking zijn verwijderd om meer zicht te krijgen op de oorspronkelijke constructies en interieur. SteenhuisMeurs heeft vervolgens een eerste *quickscan* van de cultuurhistorie van dit complex opgesteld. Het ontwerp van het ziekenhuis blijkt deels een model te zijn dat op

- ▲ **Interieur Fläkt. Een prachtig uitzicht na een grondige schoonmaak en het witten van het betonnen skelet.**
Schipper Bosch.

méer plekken in Nederland is gerealiseerd. Echter, Amersfoort is een van de weinige locaties waar nog een dergelijk hospitaal aanwezig is. Het komende jaar zal in het teken staan van enerzijds noodzakelijk onderhoud en anderzijds de planvorming (in samenwerking met Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), ontwerp en vergunningsprocedure voor de herbestemming.

Fläkt

Ook dit is een project van Schipper Bosch. Het pand had vele jaren leeggestaan en was verwaarloosd: wietplantage, brand, vele langdurige lekkages. Vervolgens heeft Schipper Bosch dit bijzondere object weten te verwerven. Na een grondige inpandige schoonmaak en het verwijderen van later aangebrachte afwerkingen binnen is de structuur van het gebouw beter zichtbaar geworden. De eerste stap is nu om alles wind- en waterdicht te krijgen, om vervolgens het traject van herbestemmen in te gaan. Uitgangspunt is dat het gebouw weer zo veel mogelijk zijn oude luister terugkrijgt; nu niet meer als kantoor maar als verzamelgebouw voor diverse ondernemers en activiteiten.

Duurzaamheid

Het verduurzamen van woningen in een beschermd stadsgezicht is ingewikkeld. Dit strijdt nogal eens met het behoud van erfgoed en de bescherming van een stadsgezicht. Bij vrijwel alle (ver)bouwplannen rond erfgoed vormde verduurzaming in 2021 een belangrijk onderdeel en aandachtspunt. Monumentenzorg adviseert hierbij. Innovatieve ontwikkelingen bieden steeds meer mogelijkheden om ook monumenten op een verantwoorde manier energiezuinig te maken. Een voorbeeld is dun vacuümglas met een hoge isolatiewaarde. Het vraagt in alle gevallen maatwerk.

Zonnepanelenbeleid

In 2020 onderzocht Monumentenzorg de mogelijkheden om het zonnepanelenbeleid voor de binnenstad te verruimen, in opdracht van het college. De waardevolle kleine middeleeuwse stadskern, met het bijzondere historische 'dakenlandschap', vraagt zorgvuldigheid op dit gebied. Een onderzoek ging daarom vooraf aan de opstelling van het beleid en leidde tot een gedifferentieerde aanpak op basis van onder meer de monumentaliteit van het dak, de omgeving en de zichtbaarheid. Doel was om de karakteristieken van de historische binnenstad zo goed mogelijk te beschermen, maar om waar mogelijk ook ruimte te bieden voor het opwekken van energie. De mogelijkheden werden op een kaart van de binnenstad weergegeven.

Op 4 februari 2021 stelde het college een concept-zonnepanelenbeleid voor de historische binnenstad vast en legde dit in een brede participatie voor aan de stad. Door middel van bewonersbrieven, stadsberichten en overige (sociale) media werd de stad geïnformeerd. Ook erfgoedorganisaties waren betrokken bij het proces.

De informatie had een relatief groot bereik. Geconcludeerd kon worden dat het onderwerp leeft in de stad. Op basis van de bewonersbrieven en berichten in de media zijn 256 individuele reacties ontvangen. Daarnaast werd via mail en sociale media gereageerd en werden veel vragen gesteld. De meningen waren verdeeld. Er waren zowel veel uitgesproken voor- als tegenstanders van een verruiming van het zonnepanelenbeleid. De reacties werden verwerkt in het definitieve voorstel, dat op

▲ Voorbeeld van zonnepaneeldakpannen.
Bureau Monumentenzorg

13 juli aan de gemeenteraad werd voorgelegd en unaniem werd vastgesteld.

Vanuit de provincie Utrecht was Arjen Zomer in de eerste helft van 2021 gedetacheerd bij het gemeentelijk team Monumentenzorg. Zijn onderzoeksopdracht was gericht op erfgoed en participatie. Naast een plan van aanpak voor actualisering van het Erfgoedbeleid begeleidde hij het participatieproces bij het zonnepanelenbeleid.

Voor 2022 werden een informatiemarkt en tentoonstelling voorbereid. Voor het Bergkwartier zijn de regels ongewijzigd.

Ruimtelijke projecten

Erfgoedopgaves voor de openbare ruimte waren er dit jaar onder meer voor de Hof, de Varkensmarkt, de Groenmarkt en de Kamp. De binnenstad van Amersfoort en de wijk Bergkwartier zijn aangewezen als beschermd stadsgezicht. Dit betekent dat de historische waarden van deze gebieden beschermd moeten worden tegen ruimtelijke ontwikkelingen die deze karakteristieken zouden kunnen aantasten. Daarbij is het niet de bedoeling dat alles wordt stilgezet of geweerd, maar dat deze zo goed mogelijk worden ingepast in de omgeving die aanleiding

is geweest voor de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht. De inrichting van de openbare ruimte is zeer bepalend voor de kwaliteit en aantrekkelijkheid van de beschermde stadsgezichten. Monumentenzorg is daarom nauw betrokken bij plannen in deze omgeving.

Voor diverse initiatieven in de openbare ruimte in binnenstad en Bergkwartier en voor ruimtelijke ontwikkelingen werden het afgelopen jaar cultuurhistorische, kaders en inspiratiedocumenten opgesteld. Ook werd deelgenomen aan (participatie)processen om gezamenlijk met alle belanghebbenden te komen tot zorgvuldige plannen. Hieronder een greep uit de projecten die de revue zijn gepasseerd.

Villa Vinkenhoef

Villa Vinkenhoef is gelegen binnen het gebied van projectplan Knooppunt Hoevelaken. Samen met de eigenaar van de villa, Rijkswaterstaat en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed onderzoeken we

▲ Bronzen beeld in nis van de OLV-toren (zie ook pp. 168-169).
Bureau Monumentenzorg

hoe de rijksmonumentale kwaliteiten van het complex gewaarborgd blijven bij de ruimtelijke ontwikkelingen. De Erfgoedcommissie is betrokken bij de planvorming en zal in een later stadium beoordelen of de definitieve plannen aanvaardbaar zijn.

Beeldhouwwerk Onze-Lieve-Vrouwetoren en plaquette Kapelhuis

Op 12 september 2021 droeg de Amersfoortse Stichting Open Oog twee bronzen beelden voor de Onze-Lieve-Vrouwetoren over aan het college. Dat gebeurde tijdens de Open Monumentendagen. Wethouder Astrid Janssen nam deze schenking in ontvangst en sprak een dankwoord uit. Open Oog spant zich in om Amersfoort te verrijken met beeldende kunst die het (historisch) verhaal van de stad vertelt en verdiept en werft daar de fondsen voor. De beelden staan in nissen van de zandstenen deuromlijsting, die tot dusver leeg waren. De aangeboden beelden vormen zo een completering van de bronzen Pelgrimsdeur van beeldhouwer Eric

▲ Wethouder Janssen van Monumentenzorg (links) tijdens de schenking van de beeldjes door Stichting Open Oog.
Bureau Monumentenzorg

Claus, die Open Oog al in 2014 schonk. Claus maakte ook de nieuwe beelden en sloot in thematiek, vormtaal en stiling aan bij de Pelgrimsdeur. Net als bij de deur verwijzen de voorstellingen naar de historie van de Onze-Lieve-Vrouwetoren en naar de hedendaagse vluchtelingenproblematiek.

Op de gevel van het naastgelegen Kapelhuis werd op maandag 22 februari een bronzen plaquette aangebracht. Beeldhouwer Gerard Overeem nam het initiatief, vanwege de bijzondere functie die het pand vanaf 1960 had. Toen werd hier Galerie Het Kapelhuis gevestigd. Hyke Koopmans, Maria van Kesteren en Margje Blitterswijk ontwikkelden hier de meest toonaangevende galerie voor toegepaste kunsten in Nederland. Gedurende 32 jaar hebben zij vormgegeven aan bijzondere tentoonstellingen. De bekende Nederlandse vormgever Bruno Premela roemde Galerie Het Kapelhuis als een voorhoedepost, die een enorme bijdrage heeft geleverd aan de toegepaste kunst. De galeriehoudsters boden als eersten een platform aan kunstenaars op dit gebied, met tentoonstellingen van nationaal en internationaal niveau. Dat is in Amersfoort maar bij weinigen bekend.

Op de bronzen plaquette wordt ook de ontstaansgeschiedenis van het Kapelhuis toegelicht. Rond 1500 werd het pandje gebouwd voor de Broederschap van Onze Lieve Vrouw. Het broederschap beheerde de Onze-Lieve-Vrouwe-kapel, de plek

- **Maquette van Huize Randenbroek in de tijd van Jacob van Campen.** Peter van den Hoek, Bureau Monumentenzorg

- ▲ **Plaquette bevestigd aan het Kapelhuis.** Bureau Monumentenzorg

waar sinds 1444 een miraculeus Mariabeeldje stond dat veel pelgrims naar Amersfoort bracht. De kenmerkende gotische baksteengevel werd in 1905 gerestaureerd.

Het pand is thans eigendom van en in beheer bij MHM vastgoed uit Woerden, dat enkele jaren geleden de monumentale panden van Stadherstel overnam. Vanwege corona was er geen officiële onthulling van de plaquette.

- ◀ **De Celzusterenstraat tijdens de aanleg van het wijkje.** Archief Eemland.

Verbouw- en restauratieplannen

De Nieuwe Stad

In het ontwikkelingsgebied Langs Eem en Spoor ligt De Nieuwe Stad. Het voormalig industrieel gebied met als hart de monumentale Prodentfabriek is gelegen tussen de Brabantsestraat, de Nieuwe Poort en Eemlaan. In 2013 aangekocht door Schipper Bosch en sindsdien gefaseerd en dus op een niet-traditionele wijze ontwikkeld. De gemeente Amersfoort wil deze organische wijze van gebiedstransformatie graag faciliteren door heldere kaders te scheppen waarbinnen kan worden ontwikkeld. In 2021 is er gewerkt aan een uitwerkingsvoorstel/stedenbouwkundig plan waarin onder andere de erfgoedwaarden zijn vastgelegd, welke vervolgens kunnen worden vastgesteld door de raad.

Huize Randenbroek

In 2016 startte de restauratie en herbestemming. Het proces kende diverse hindernissen. Maar sinds 2021 wordt er weer hard gewerkt. Alle partijen zijn gericht op een goede samenwerking en het opleveren van een bijzonder rijksmonument dat de toekomst tegemoet kan. Tijdens de restauratiewerkzaamheden is er op initiatief van Monumentenzorg een aanvullend bouwhistorisch onderzoek gedaan door onze collega Timo d'Hollosy. Naast zijn functie als archeoloog is hij recentelijk afgestudeerd als bouwhistoricus. De vondsten van oude

metselverbanden achter het huidige pleisterwerk op de gevel zijn belangrijke bevestigingen voor de vermoedens die er waren dat er ooit een andere raamindeling heeft gezeten. De maquette die Peter van den Hoek van huize Randenbroek ooit maakte op basis van oude tekeningen blijkt inderdaad een juiste weergave te zijn van een historische situatie. De toenmalige raamindeling is teruggevonden achter het pleisterwerk van het huidige vooruitspringende middengedeelte van het huidige huis. In 2022 meer...

Corporatiewoningen

Amersfoort kent diverse monumentale sociale woningbouwcomplexen; denk bijvoorbeeld aan Jericho en Jeruzalem of de omgeving Miereveldstraat. Doordat woningbouwverenigingen wettelijk worden geacht hun vastgoed te verduurzamen, is het niet gek dat in 2021 verschillende projecten bij monumentale corporatiewoningen zijn uitgevoerd. Uitgangspunt is vaak dat een energielabel door de beoogde maatregelen minimaal met twee stappen moet verbeteren (van bijvoorbeeld een F-label naar een D-label). Over het gehele bezit van een coöperatie wordt gestreefd naar een gemiddeld label van niveau B. Hieronder een overzicht.

Celzusterenstraat e.o.

In 2021 werden diverse waardevolle complexen in eigendom van woningbouwcorporaties verduur-

▲ Detail van de aansluiting van oude op nieuwe dakpannen aan de Celzusterenstraat waarmee Monumentenzorg niet akkoord ging.
Bureau Monumentenzorg

zaamd op basis van maatwerk-erfgoedadviezen. Daaronder het beeldbepalende complex rond de Celzusterenstraat en de Sint-Annastraat in de binnenstad, dat rond 1930 naar ontwerp van stadsarchitect Van der Tak werd gebouwd. Bij de renovatie werden de woningen van De Alliantie verduurzaamd en zijn ook diverse historische onderdelen in ere hersteld. Zo kregen de kozijnen weer een deel van de oorspronkelijke verdeling terug, waarmee ook de eenheid en samenhang in het complex werd verbeterd.

Omdat De Alliantie diverse woningen van het complex in de afgelopen jaren heeft verkocht, was het niet mogelijk om de daken vanaf de buitenzijde te isoleren. Daarmee zouden hoogteverschillen ontstaan ten opzichte van de koopwoningen, wat het karakteristieke beeld van de doorlopende pannendaken zou verstoren. Ze werden daarom vanaf de binnenzijde aangepakt, wat bij de meeste verkochte woningen ook al was gedaan door de nieuwe eigenaren. Ook werden de dakpannen vervangen, omdat de pannen die bij een eerdere renovatie waren toegepast van slechte kwaliteit bleken te zijn. Tijdens de uitvoering ontstond een probleem bij de aansluitingen met de verkochte woningen.

Met de in eerste instantie door de aannemer toegepaste kunststof afdekking op de overgangen ging Monumentenzorg niet akkoord. Met aangepaste dakpannen werd het probleem zo goed en 'onzichtbaar' mogelijk opgelost. Wanneer in de toekomst ook de koopwoningen worden voorzien van een nieuwe dakbedekking kan de eenheid weer volledig worden hersteld.

Stadsuitbreiding en wederopbouw wijken: Kruiskamp, Vermeerkwartier, Leusderkwartier

Diverse wijkjes uit de jaren 1910 tot 1960 waren dit jaar aan de beurt voor verduurzaming, zoals rondom de Nicasiusstraat, Miereveldstraat, Marconistraat, Kelvinstraat, Paulus Potterstraat en Evertsenstraat. Ook de Gerard Schimmellaan in Hooglanderveen is aangepakt. In al de genoemde gebieden speelt erfgoed in meer- of mindere mate een rol. De eerste energielabelsprongen zijn vaak gemakkelijk te halen met na-isolatie en bijvoorbeeld verbeteren van kierdichting en beter glas. Vanaf label C lukt het met dit laaghangend fruit echter niet meer. Installaties als zonnepanelen, warmtepompen, warmteterugwinning uit ventilatielucht, isolerende voor- of achterzetwanden zijn dan nodig om ook de volgende sprong te kunnen maken. Deze laatste groep maatregelen heeft vaak grote invloed op het aanzicht van een wijk. Niets doen is echter geen optie.

Het team Monumentenzorg is dan ook druk om samen met de verantwoordelijke partijen tot een maatwerkoplossing te komen, die vaak een compromis is tussen de verschillende belangen. Gaat de daklijn veranderen doordat er aan de buitenzijde onder de pannen geïsoleerd gaat worden en moeten er zonnepanelen komen om het beoogde label te halen? Kunnen we er voor zorgen dat particuliere eigenaren gestimuleerd worden om mee te doen, zodat er eenheid in het dakenlandschap kan blijven en er geen zogenaamde *pianodaken* ontstaan (dakvlakken van wisselende hoogte, omdat een huurwoning nageïsoleerd wordt maar de buurman die het huis in het verleden van de coöperatie gekocht heeft niet mee doet)? Zo proberen we een middenweg te vinden tussen verleden en toekomst.

Religieus erfgoed

Amersfoort heeft veel religieuze gebouwen met een monumentale status. Monumentale kerken, kloosters of andere religieuze gebouwen worden ongeacht of men zelf gelovig is breed gewaardeerd. Veel religieuze genootschappen hebben al jaren te maken met teruglopende ledenaantallen, met als

gevolg dat de instandhouding van het monument onder druk komt te staan. Er zijn gelukkig ook positieve geluiden, zoals overname door nieuwe geloofsgenootschappen of andere passende herbestemmingen. Het sluiten van religieuze gebouwen voor de oorspronkelijke functie betekent daarmee niet per definitie het verlies van het gebouw.

▲ Nicasiusstraat. Boven zoals het niet de bedoeling is: verlies van boogvulling en facetrand in kozijnhout, geen weldorpel en een ventilatierooster in het zicht. In overleg is tot de foto rechtsboven gekomen: veel klassiekere uitstraling met weldorpel, bewerking van kozijnrand en een niet zichtbare ventilatievoorziening direct boven het bovenraam. Foto rechts: met nog wat extra moeite is ook het karakteristieke geknipte lood boven het kozijn weer in ere hersteld.

Bureau Monumentenzorg

Heilig Kruiskerk

De Katholieke parochie van Onze Lieve Vrouw van Amersfoort heeft besloten de Heilig Kruiskerk aan de Liendertseweg te onttrekken aan de eredienst. Ook de functie voor de naastgelegen pastorie kwam daarmee te vervallen. Gelukkig is er geen sprake van verkoop/herbestemming. De parochie heeft voor beide gebouwen een nieuwe huurder gevonden. De pastorie is inmiddels in gebruik als een centrum voor kinderopvang. De kerk wordt gereedgemaakt voor viering van de erediensten van de Baptistengemeenschap van Amersfoort. Niet alleen het gebouw van deze wederopbouwkerk maar ook het interieur heeft bijzondere waarde. Samen met de Baptisten wordt gekeken hoe de kerkzaal met behoud van zijn kenmerken beter geschikt gemaakt kan worden voor een multifunctioneel gebruik.

Sint-Joseph, Barchman Wuytierslaan 55

In 1909 gaf de Congregatie van Sint-Joseph aan architect H. Kroes de opdracht voor de bouw van een moederhuis (Sint-Joseph, nummer 55) en een retraitehuis (Sint-Alphonsus, nummer 53, thans AZC). In 1981 werd er links van het moederhuis een modern, sterk contrasterend appartementencom-

▲ **Kerkzaal Heilig Kruiskerk.**
Bureau Monumentenzorg

plex met seniorenwoningen gebouwd. Het moederhuis huisvest ook nu nog een aantal zusters op hoge leeftijd. De tijd is gekomen om de invulling van het gebouw hierop aan te passen. Samen met de overgebleven zusters wordt er gezocht naar een passende vernieuwing en tegelijkertijd restauratie van de waardevolle historische elementen. In 2021 is als onderdeel van een grote renovatie een nieuwe glazen overkapping over de binnenplaats aan het complex toegevoegd. De komende jaren zal vanuit het gedachtengoed van de congregatie in het complex een nieuwe samenlevingsvorm ontstaan van ouderen en jongeren, die hier een maatschappelijke stage kunnen gaan volgen en kunnen wonen in de te realiseren studentenkamers.

Overige onderwerpen

Open Monumentendag

Nadat de Open Monumentendagen vanwege corona in 2020 niet konden doorgaan, is er in 2021 gelukkig wel weer een editie gehouden. Het thema

▲ **Overkapping binnenplaats moederhuis Sint-Joseph.**
Bureau Monumentenzorg

was 'mijn monument is jouw monument', naar de Spaanse uitdrukking 'mi casa es tu casa'. Op 11 en 12 september kon men volop genieten van de monumenten uit onze stad, met een aantal bijzondere herbestemde 'nieuwkomers': de Volmolen en het Parkhuis (voorheen stookhuis Elisabethziekenhuis).

▲ **Open Monumentendag 2021 bij de Koppelpoort.**
Bureau Monumentenzorg

Erfgoedweek Corderius College

In het tweede 'coronajaar' kon de Erfgoedweek als vanouds doorgaan en Monumentenzorg werkte hieraan met veel plezier mee. De brugklassers maakten kennis met allerlei soorten erfgoed en er bleek bij hen veel affiniteit en waardering voor. Het traditionele bezoek aan de Koppelpoort stond ook dit keer weer op het programma!

Overige publieksactiviteiten

Op 13 oktober verzorgde Monumentenzorg een lezing in de Volmolen, waarbij de resultaten van historisch onderzoek naar het gebouw werden gedeeld in de nieuwe Katoendrukkerij. Ook werd via webinars bijgedragen aan kennisoverdracht aan bijvoorbeeld Waterlijn, de Erfgoedacademie en andere erfgoedorganisaties.

Een internationaal congres van ICOM-Demhist vond op 4 oktober plaats vanuit Amersfoort. Demhist is een onderdeel van de International Council of Museums gericht op musea die zijn gevestigd in historische huizen, kastelen e.d. Vanwege corona was het congres al een aantal keren uitgesteld. Uiteindelijk werd het op 4 oktober digitaal vanuit Amersfoort georganiseerd. Het thema was Duurzaamheid; wethouder Astrid Janssen sprak het welkomstwoord uit over duurzaamheid en erfgoed in Amersfoort. Digitaal kon voor de internationale deelnemers ook Amersfoort als aantrekkelijke erfgoedstad onder de aandacht worden gebracht.

▲ **Brugklassers van het Corderius College op de Koppelpoort tijdens de Erfgoedweek.**
Bureau Monumentenzorg